

írhatott a naplójába: Külső értéke lakkcipő, belső értéke négy aranyfog. Riportjaiban néha jókedvű szatiráját villantja meg (*Látogatás tündérorságban*), máskor a nyomorúság lehangoló és sötét képeit állítja elének (*Pamutkiosztás a Sándor-utcában, A főváros legszomorúbb nyomornegyedében*). Színesen, érdekesen s éles megfigyelésekben gazdagon írja le a kunszentmiklósi «szegény magyarok» szüreti mulatóságát, a pesti nagy bált, meg a halasi őszi vásárt. Ezekben a nem hosszú irodalmi életre szánt dolgaiban is sok a valódi tollforgató gondolja, sőt művésze. Mindegyikbe tud lelki mozzanatokot belevinni és sohasem nézi tárgyát a mesterember-riporter üzletszerű ridegségével.

Novellisztikus munkái is határozott tehetségre vallanak.

A *Mária* címűben tragikus hangot üt meg s egy oláh megszállás alatti sötét történetet beszél el. Kissé sok benne a kínzó valóság s kevés ennek művészi alakítása. A *grafológusnő* egy leányról szól, ki belebolondul a grafológiába s mindenkinek jellemét csak ezen az alapon ítéli meg. Valószínűtlen tárgy, de éppen az mutatja a szerző írói készségét, ahogy ezt is meg tudja lélekrajzilag alapozni. Kedves humorát eresztí szabadjárára a *Cicakalandban* s *A nagy sértésben*; az utóbbi egy fecségő és éles nyelvű modern bakfis hangján írt monológ, melyben arról a «szemtelenégről» nyilatkozik, hogy őt egy főhadnagyhoz akarják férjhez adni. Fölényes és sértő kritikát mond róla, de aztán mégis boldog, hogy hozzámehet. Apróság, de finom tollal van írva. A *Szülike* egy szegény, öreg parasztasszony, kivel fia s leányunokái hálátlanul, rosszul bántanak. Csöndesen, árnyékként jár-keletthon, hogy nagyon útban ne legyen, csak az öreg tekintetes asszonynak panaszozza el szíve nagy keserűségét, mert az megértő részvétellel hallgatja régi tisztességes mosónéját. Ahogy a végén meg-

simogatja szegény vén kutyájukat és sorsa osztályosának érzi, mélyen megható. Ezt a kis életképet nemcsak művészettel, hanem meleg szívvel is írta a szerzője.

Legérettebb kis műve az *Első találkozás*, melyben egy fiatal leánynak ábrándos, viszonzatlan szerelmével való vívódását mondja el minden érzélgősség nélkül, de annál több mélységgel és finomsággal. Lélekrajza igazi művész munkája s ez mutatja legjobban, hogy Vass Erzsébetben mily tehetséges írónőt veszítettünk.

Szinnyei Ferenc.

Hekler Antal: Antik művészet. Budapest, Egyetemi Nyomda, 1931, 8°, 122 képpel. A «Napkelet» olvasóinak nem kell bemutatni Hekler Antal professzort, aki Michelangelóról, Leonardóról írt könyveivel eleven és szoros kapcsolatot teremtett a művészet géniuszai és az inkább irodalmi tájékozottságú, művészettel lassankint barátkozó közönség között. Hekler kétirányú munkássága hézagot pótol a magyar tudományban. A klasszikus görög művészetnek, Phidias és Alkamenes korának legkiválóbb ismerője, exakt könyvei és dolgozatai a nemzetközi tudományos világban jól ismertek és méltányoltak. Páratlan anyagismeretével és szempontokban való gazdagságával a görög-római művészet csaknem valamennyi korszakának kutatásában nyomot hagyott, ezirányú tanulmányainak oszlopos emléke Phidiasról szóló könyve és a portrészobrászatról írt hatalmas munkája. Az egyetemi katedra köré csoportosítható munkásságának másik, hasonlóan értékes része. Előadásainak magvából nőtték ki azok a könyvek, melyek egy-egy elvi problémát vagy a művészet egy-egy fejjel kiemelkedő alakját hozzák közelebb a közönséghez. Emlékezetes a szobrászati stílus problémáiról írott könyve, kár, hogy törvény nincs, amely kötelezné vala-

mennyi magyar emlékmű-szobrászt, hogy ebből a könyvből lekollokváljon — bizonyára másképp állnánk akkor e téren.

Michelangelo és Leonardo után most az antik művészet történetéről írt munkájával szolgálja Hekler Antal a tudatosan vállalt pedagógiai szempontokat. A kétszázlapos könyvben végigvonul az olvasó előtt Egyiptom, Babilonia, Asszírnia, Perzsia, Kréta-Mykene, Görögország és Róma mozgalmas, gazdag művészete. A hangsúly természetesen a két legutolsón van. A könyv semmiféle elméleti, művészeti és történeti előismeretet nem tétel fel, lépésről-lépésre halad felfelé, oly módon, hogy a fogalmakat, midőn használatukra először kerül sor, röviden megmagyarázza. Elégge nem méltányolható elővigyázatosság ez, hiszen népszerűsítő műtörténeti könyveink nagy része azért nem hatott széles körökben, mert oly fogalmakat használt lépten-nyomon, melyeknek magyarázatával adós maradt. Sajnos, ebben nemcsak a népszerűsítő, hanem az exakt műtörténet is ludas, a tudomány szak egységes terminológiája a jövő álma. Döntő jelentőségű fogalmak (stílus, kompozíció, tónus, valór) úgyszólván valamennyi szakértőnél mást és mást jelentenek.

A tömör, magvas fejtegetéseket sok illusztráció élénkíti. A képek alatt olvasható rövid magyarázatok a figyelemnek egy-egy emlékre való koncentrációjával szerencsésen egészítik ki a kitérés nélkül előreáramló szöveget.

G—n.

Balla Borisz: Niczky növendék. Egyetemi-nyomda. 1931. — E regény művészi eszközei újszerűek. Balla Borisz nem a valóságot, — hogy filozófiai nyelven fejezzük ki magunkat — nem a jelenségvilágot írja le, hanem Niczky növendék lelkét. A külső eseményekből csak a legszükségesebbet tudjuk meg, annál többet látta az író a fiatal

főhős lelkéből. A realista és naturalista regényben legfontosabbak a jellemző megfigyelések voltak, ebben az újfajta lelkibb regényben a hangulatok, érzések felkeltése a cél. Líraibb ez a regény, mint a realizmus szülöttei. A realista regényíró vagy csak külső tényekből enged visszakövetkeztetni a lélekben végbemenő változásokra, vagy lerajzolja a lelket. Hidegen megállapítja, hogy a hős lelkében ezek a gondolatok ilyen érzéseket idéztek elő. Balla Borisz nem *rajzolja* a lelket, hanem az olvasóba akarja szuggerálni ugyanazt az érzést, amely a regényalakok lelkét elfoglalja. Ezzel a törekvésével ugyan nem áll egyedül irodalmunkban (*A régi ház* stb.), de az újabb irodalmunkban túltengő epigon-realizmus közepette újdonságnak számíthat.

A megfigyelések sem hiányoznak Balla Borisz művészi eszközei közül. A realista író arra törekszik, hogy mindent egyforma hűséggel és részletességgel írjon le, Balla Borisz egy-egy részletet ragad ki, rendszerint olyant, amelynek hangulati értéke van és ezt a részletet sokszor még aprólékosabban írja le, mint a realista művész tenné. Ez az aprólékosan leírt külső világ legtöbbször kiindulópont a lélekrajzhoz. Balla Borisz tehetségének egyik legértékesebb eleme, ahogyan az egyszerű lélekrajzból átlendül a hangulat leírásába és szuggerálásába. A látszólag össze nem függő gondolatok egymásutánja, amelyek a logika törvényeit meghazudtolva törnek elő a tudat alól, egy-egy sűrűn visszatérő mondat (a halott anya sugallata: «Kornél, ne menj tovább», egyházi énekekből való idézetek, a mise latin szavai), az egész regényen végigvonuló hasonlatok (saenai erdő, a nagy fal) ennek a hangulatfelidezésnek legkönnyebben felismerhető eszközei. A gondolatok látszólag logikátlan egymásutánja azt a benyomást adja az olvasónak, hogy a lelket közvetlenül, minden csinált törvény és tudományos szem-